

ADVIES
VAN 28 JUNI 2017
OVER HET VOORONTWERP RUP
SCHELDEPOLDERS HINGENE

INHOUD

I.	SITUERING	1
II.	ALGEMENE BEOORDELING	1
III.	ERFGOEDLANDSCHAP.....	2
IV.	GEMENGD OPENRUIMTEGEBIED MET CULTUURHISTORISCHE WAARDE	3

I. SITUERING

1. SARO ontving op 8 mei 2017 een adviesvraag van Joke Schauvliege, Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw over het voorontwerp gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) 'afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur regio Antwerpse Gordel en Klein-Brabant landbouw-, natuur- en bosgebieden: Scheldepolders Hingene'. Met voorliggend advies, goedgekeurd door de raad op 28 juni 2017 komt de raad tegemoet aan de vooropgestelde adviestermin van 60 dagen.
2. Voorliggend voorontwerp RUP geeft uitvoering aan de richtinggevende en bindende bepalingen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) inzake de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur zoals nader uitgewerkt in de ruimtelijke visie voor landbouw, natuur en bos in de regio Antwerpse Gordel en Klein-Brabant.
Het voorontwerp RUP maakt tevens de realisatie mogelijk van een aantal projecten die deel uitmaken van het geactualiseerd Sigmaplan, met name het Sigmaproject 'Cluster Bornem'. Tot slot wordt de aangeduide ankerplaats 'Polder en kasteel van Hingene' vertaald naar een erfgoedlandschap.
3. Het plangebied situeert zich op het grondgebied van Bornem, ter hoogte van Hingene. Het omvat de polders langs de Schelde (Buitenlandpolder, Hingenebroekpolder, Schellandpolder en Oudbroekpolder), alsook het kasteeldomein d'Ursel.
4. De beoordeling van de milieueffecten gebeurt via twee sporen: de plangebieden die gelegen zijn binnen het projectgebied van het Geactualiseerd Sigmaplan worden onderzocht in het plan-MER 'Sigmaplan Cluster Bornem'. Dit plan-MER bevindt zich in de fase van opmaak. In voorliggend voorontwerp RUP wordt rekening gehouden met de ontwerp tekst van het plan-MER. Deze bevat geen milderende maatregelen die een vertaling vereisen.
Voor de overige planonderdelen werd een afzonderlijk onderzoek tot milieueffectenrapportage gevoerd. Uit de beschrijving van het voorgenomen plan en de inschatting van de mogelijke milieueffecten werd geconcludeerd dat het RUP geen aanzienlijke milieueffecten zal generen en dat geen milderende maatregelen vereist zijn. Er is ook geen passende beoordeling vereist.

II. ALGEMENE BEOORDELING

5. De raad beoordeelt het voorontwerp RUP 'afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur regio Antwerpse Gordel en Klein-Brabant landbouw-, natuur- en bosgebieden: Scheldepolders Hingene' gunstig mits rekening wordt gehouden met volgende bemerkingen:
 - een beperking van de talrijke punt-, lijn- en vlakvormige erfgoedoverdrukken voor het erfgoedlandschap (zie deel III),
 - een beperktere herbestemming naar CH-gebied en het behoud van de huidige bestemming bosgebied/natuurgebied van de Hingenebroekpolder en de omgeving van kasteel d'Ursel (zie deel IV).

III. ERFGOEDLANDSCHAP

6. Met voorliggend voorontwerp RUP wordt de definitief aangeduide ankerplaats 'Polder en kasteel van Hingene' vertaald naar een erfgoedlandschap. Het grootste deel van de ankerplaats wordt met het voorontwerp RUP aangeduid met een overdruk 'erfgoedlandschap'. De stedenbouwkundige voorschriften (artikel 7) stellen: *'Het gebied is een erfgoedlandschap in de zin van het Onroerenderfgoeddecreet'*. De raad vindt het positief dat verder géén gebiedsspecifieke verordenende stedenbouwkundige voorschriften worden opgenomen.
7. Naast de overdruk 'erfgoedlandschap' worden evenwel binnen het erfgoedlandschap nog een heel aantal landschapselementen aangeduid met een bijkomende overdruk 'te behouden punt-, lijn, of vlakvormig element'. SARO heeft reeds in eerdere adviezen zijn bemerkingen geformuleerd bij het veelvuldig gebruik van allerlei erfgoedoverdrukken binnen het erfgoedlandschap.¹

Ook het afsprakenkader van 13 maart 2017 gaat er van uit dat bijkomende gebiedsspecifieke punt-, lijn- en vlakvormige aanduidingen tot een minimum moeten worden beperkt.²

De raad heeft onder meer vragen bij de vlakvormige aanduidingen van de 'wielen' (artikel 12) en 'buitendijkse wijmenteelt' (artikel 13). Het afsprakenkader (pag. 8) stelt uitdrukkelijk: *'Er worden in de gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen géén vlakvormige aanduidingen opgenomen om bepaalde cultuurhistorisch waardevolle landbouw-, bosbouw- of natuurbeheersvormen (bv. hakhout, middelhout, akkerland, grasland, heide, bos...) op te leggen. Indien dergelijke aspecten van inrichting en beheer vanuit onroerend erfgoed van belang zijn kan dat voorwerp zijn van een bescherming als cultuurhistorisch landschap en moet dit gegeven doorwerken in de beheersdoelstellingen en de opmaak van de betreffende beheersplannen. In het geval van kleine landschapselementen is er voldoende sectorale regelgeving die het wijzigen van dergelijke elementen generiek verbiedt of vergunningsplichtig maakt.'*

8. De vraag naar het beperken van overdrukken is tevens ingegeven vanuit de bezorgdheid voor een volwaardige afstemming tussen de diverse overdrukken en de sectorale wetgeving inzake onroerend erfgoed. Het afsprakenkader (pag. 7) stelt: *'Bijkomende gebiedsspecifieke punt-, lijn- en vlakvormige aanduidingen worden tot een minimum beperkt en ze treden niet in de plaats van de sectorale inventarissen of beschermingen.'* Het is onduidelijk wat dit laatste zinsdeel concreet inhoudt. Er bestaat onder meer onduidelijkheid over in hoeverre a) de overdrukken uitsluitend in de perimeter van het erfgoedlandschap moeten voorkomen, b) de erfgoedelementen die niet opgenomen zijn in de inventarissen kunnen worden aangeduid met een overdruk, c) deze erfgoedelementen daarna alsnog in de inventarissen (moeten) worden opgenomen en zo eventueel beschermd kunnen worden.

De raad vraagt aldus verdere afstemming tussen het gebruik van erfgoedoverdrukken en de sectorale wetgeving inzake onroerend erfgoed. Zo wijst SARO op de specifieke verplichtingen (cf. artikel 6.5 van het Onroerenderfgoeddecreet) en de specifieke premies (artikel 10.2.1.1 van het Onroerenderfgoeddecreet) die gelden voor de erfgoedlandschappen (en niet voor het onroerend erfgoed gelegen buiten het erfgoedlandschap).

9. Het voorontwerp RUP duidt binnen het plangebied diverse wegen aan met de overdruk 'te behouden cultuurhistorisch en/of landschappelijk waardevolle wegen'.

In de toelichting bij de stedenbouwkundige voorschriften (artikel 9) wordt gesteld: *'Het behoud van deze wegen impliceert dat de wegen die voorkomen op de atlas van de buurtwegen ingericht worden voor laagdynamisch verkeer, ontsluiting van aangelanden en recreatief gebruik door zacht verkeer (fietsen, wandelen, paardrijden...). Private wegen dienen niet openbaar gemaakt te*

¹ SARO 2014-06|Advies van 26 maart 2014 over het voorontwerp RUP Bouvelobos. SARO 2017-10|Advies van 26 april 2017 over het voorontwerp RUP Sint-Lievens-Houtem en Kottembos.

² VR 2017 1703 MED. 0117/1TER. Mededeling aan de leden van de VR betreffende het 'Afsprakenkader van 13 maart 2017 tussen het departement Ruimte Vlaanderen en het Agentschap Onroerend Erfgoed inzake gewestelijke RUP's.

worden.’ De raad wijst er op dat niet alle wegen die voorkomen op de atlas van de buurtwegen automatisch openbaar zijn. Er kan een verkrijgende verjaring zijn geweest ondertussen. De raad stelt voor om in de toelichting ten minste op te nemen: ‘.... dat de openbare wegen die voorkomen op de atlas van de buurtwegen’.

De toelichting bij artikel 9 stelt verder: ‘de beschermingsbepalingen van het landschapsdecreet zijn onverminderd van toepassing’. Het is voor de raad onduidelijk wat precies met ‘beschermingsbepalingen’ bedoeld wordt. Bovendien verwijst de raad naar de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 die specifiek van toepassing zijn in de erfgoedlandschappen. Voor de gebiedsspecifieke aanduidingen van onroerend erfgoed buiten de erfgoedlandschappen is het onduidelijk wat de rechtsgevolgen zijn. Voor deze erfgoedelementen is bovendien geen sectoraal flankerend (financieel) beleid voorzien.

IV. GEMENGD OPENRUIMTEGEBIED MET CULTUURHISTORISCHE WAARDE

10. Het kasteel D’Ursel wordt met het voorontwerp RUP herbestemd van parkgebied naar ‘gemengd openruimtegebied met cultuurhistorische waarde’ (CH-gebied). De raad ondersteunt dit.

De raad merkt evenwel op dat ook de omgeving van het kasteel D’Ursel herbestemd wordt van natuurgebied naar CH-gebied én dat de volledige Hingenebroekpolder wordt herbestemd van bosgebied naar CH-gebied met overdruk ‘grote eenheid natuur’. De raad kan deze herbestemmingen niet ondersteunen. De raad merkt immers op dat de stedenbouwkundige voorschriften voor CH-gebied bijkomende ontwikkelingen in openruimtegebied toelaat zoals wonen, nuts- en gemeenschapsvoorzieningen, socio-culturele voorzieningen, toeristisch-recreatieve voorzieningen, horeca, kantoor- of dienstenfunctie (zie ook verder par. 12). De bestemming CH-gebied (zelfs met een overdruk VEN) biedt onvoldoende garanties voor het behoud van de natuurwaarde van dit gebied. De Hingenebroekpolder is grotendeels Habitatrichtlijngebied.³

De raad dringt er op aan om voor de Hingenebroekpolder en de omgeving van het kasteel D’Ursel de huidige bestemming bosgebied respectievelijk natuurgebied te behouden.

11. De raad vraagt tevens om in deze gebieden de diverse overdrukken op punt-, lijn, of vlakvormig erfgoedelement te schrappen. Het afsprakenkader van 13 maart 2017 gaat er van uit dat bijkomende gebiedsspecifieke punt-, lijn- en vlakvormige aanduidingen tot een minimum moeten worden beperkt (zie ook par. 8 van dit advies). Bovendien verwijst de raad naar de diverse sectorale beschermingsbepalingen zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet: deze gebieden hebben het statuut van erfgoedlandschap en zijn bovendien beschermd als landschap.
12. Aansluitend wijst de raad er op dat - zoals correct wordt vermeld in de ruimtebalans - de CH gebieden (104 ha) worden opgenomen onder de bestemmingscategorie ‘overig groen’.⁴

Met het Witboek BRV wordt een opdeling gemaakt tussen de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag en de bestemmingen niet gedomineerd door ruimtebeslag.⁵ De bestemmingscategorie ‘overig groen’ wordt gedeeltelijk ondergebracht bij de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag.

Voor de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag formuleert het Witboek BRV geen afzonderlijke oppervlakte-doelen per bestemming die ruimtebeslag impliceren. Deze keuze wordt

³ Toelichtingsnota pag. 64: ‘In de Hingenebroekpolder komt een zone voor die gekarteerd is als habitat 91E0 (subtype elzenbroekbos) met een oppervlakte van ongeveer 8,2 ha. Daarnaast ligt een zone van ruim 62 ha dat op de BWK aangeduid staat als ‘deels habitat’ van het type 91E0 (subtype elzenbroekbos). In de Hingenebroekpolder komt ook habitat 3150 ‘Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type Magnopotamion of Hydrocharition’ voor. Dit habitat bevindt zich grotendeels in een gedegradeerde toestand, maar kan mits juiste beheer kan dit evolueren naar 3150.’

⁴ Toelichtingsnota, pag. 67.

⁵ VR 2016 30 11 DOC.08522 QUINQUIES WITBOEK, pag. 78-80.

verantwoord doordat ingezet moet worden op verwevenheid van functies. Voor natuur en bos of landbouw formuleert het Witboek BRV wel afzonderlijk oppervlakte-doelen. Het plan dat nu voor advies voorligt, illustreert dat deze keuze van het Witboek BRV - om geen kwantitatieve doelen te formuleren voor bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag – risico's zou kunnen inhouden vermits de kans reëel is dat het aantal resterende hectaren voor bestemmingen met ruimtebeslag opgebruikt worden door andere bestemmingen dan wonen en bedrijvigheid. De raad wijst er op dat deze problematiek het onderwerp van voorliggend RUP overschrijdt en dat dit een strategische aanpak vereist van de Vlaamse Regering.

Voorgaande vaststelling vormt voor de raad een bijkomend argument om voor de Hingenebroekpolder en de omgeving van het kasteel D'Ursel niet te opteren voor een herbestemming naar CH-gebied en de huidige bestemming natuurgebied en bosgebied te behouden.

13. Volledigheidshalve merkt de raad ook op dat de omgeving van de staande wippen langs de E. de Blockstraat wordt herbestemd naar 'gemengd openruimtegebied'.

Op basis van de toelichtingsnota blijkt dat in deze zone een perceel wordt voorzien voor de herlokalisatie van de visclub die zich momenteel aan het Groene Wiel situeert: *'Gezien het Groene Wiel een open water wordt valt deze vijver onder de wetgeving van de riviervisserij. Deze wetgeving legt beperkingen op die niet compatibel zijn met het sportvissen zoals nu op het Groene Wiel plaatsvindt. Het perceel ten noorden van de staande wip langs de E. de Blockstraat worden voorgesteld als nieuwe locatie voor de visclub. Dit perceel is gelegen nabij de vorige locatie, valt buiten beschermingszones, heeft een goede bereikbaarheid en biedt mogelijkheden voor recreatieve bundeling.'*⁶

De raad vraagt om verder te verduidelijken in hoeverre op dit perceel effectief een volwaardige visvijver kan worden gerealiseerd en dit gezien de beperkte grootte van het perceel en de aanwezigheid van talrijke ondergrondse leidingstraten en bovengrondse hoogspanningslijnen.

⁶ Toelichtingsnota, pag. 40.